

Den Nye Aftale

Oversættelsen af Det Nye Testamente til nudansk

Professor, dr.theol. Kirsten Nielsen

Den Nye Aftale – Det Nye Testamente på nudansk, Bibelselskabet, 2007, 520 s.; pris: 169,- kr.

Det Danske Bibelselskab har som formål at sørge for, at så mange som muligt kan læse Bibelen på et sprog, de forstår. Derfor skal der regelmæssigt udarbejdes nye oversættelser til dansk, så vi ikke alene har tidssvarende oversættelser, men også tidssvarende oversættere. At oversætte fra et af de bibelske sprog til dansk er ikke nogen nem opgave. Det kræver ikke alene gode sprogkunderskaber, men også øvelse og fantasi. Det er derfor godt, at Bibelselskabet har givet yngre oversættere mulighed for at prøve kræfter med Det Nye Testamente.

Den Nye Aftale indeholder som noget nyt en redegørelse for selve tilbivelsen af oversættelsen og de tre afgørende præmisser for den: 1) det skal være en videnskabelig oversættelse af den græske grundtekst; 2) den skal holdes i et enkelt og mundret dansk der kendes af de fleste, og kun i begrænset omfang bruge hvad man kan kalde fagsprog; 3) oversættelsen skal være meningsbaseret.

Princippet om at oversættelsen skal være meningsbaseret hjælper de læsere, der ellers nemt går i stå i vanskelige sætningskonstruktioner og specielt kirkelige formuleringer. En god hjælp er desuden, at versangivelserne er trykt med så svag en farve, at de ikke forstyrrer den fortløbende læsning.

Oversættelsen er på indersiden af omslaget forsynet med kort over Middelhavsområdet samt over Palæstina og Jerusalem på Jesu tid. Hermed fastholdes den historiske forankring af teksterne. Det samme gælder de udmærkede ordforklaringer og indledningerne til de enkelte skrifter, der kort og enkelt sætter dem ind i deres historiske kontekst.

Er oversættelsesarbejdet så lykkedes, set i forhold til målsætningen? Mit umiddelbare svar er ja. Oversættelsen er langt nemmere at læse end 1992 oversættelsen, også selv om der er tale om en oversættelse ud fra den græske grundtekst. Den egentlige prøvesten er dog selve

brugen. For ét er, at en hel del vanskeligheder nu er fjernet for den ikke så læsevante, noget andet er, om netop den gruppe også giver sig til at læse bogen. Forhåbentlig vil Bibelselskabet i den kommende tid undersøge, hvor oversættelsen bliver brugt og af hvem.

Skulle det mod forventning vise sig, at *Den Nye Aftale* ikke får en hel masse nye læsere, er der alligevel grund til at være tilfreds med det fremlagte arbejde. For oversættelsen skal nok blive brugt! Det skulle nemlig ikke undre mig, om den først og fremmest bliver læst af dem, der allerede bruger Bibelen, ikke som en erstatning, men som et supplement til den autoriserede udgave, hvilket oversættelsen *også* er tænkt som. Der vil være mange, som har lyst til og brug for at læse det velkendte på en ny og lettere forståelig måde.

Hvordan adskiller den nye oversættelse sig så fra den autoriserede oversættelse? I 1992 fik vi en samlet oversættelse af Det Gamle og Det Nye Testamente, og i modsætning til tidligere bibeludgaver var sidenummereringen ført igennem fra første til sidste side. Signalet var klart: Her er der én bog, selv om den består af mange enkeltskrifter. Med en særudgave af den ene halvdel Bibelen brydes denne forbindelse. Hvad der desuden er med til at sløre forbindelsen til Det Gamle Testamente er, at der ikke er noter med teksthenvvisninger til Det Gamle Testamente. Når man læser, at med Jesus er noget af det, som profeterne har sagt, gået i opfyldelse, så kan man ikke se, hvor man skal finde profetien.

Selve titlen har naturligt nok givet anledning til mange kritiske indslag i pressen. At ordet aftale passer fint ind i nutiden, er jeg ikke i tvivl om. For det giver indtryk af, at vi er mennesker, der selv vælger og tager stilling: Vil jeg gå ind på aftalen eller ej? Men helt dækkende er det nu ikke.

Navnene på skrifterne er også i flere tilfælde ændret. I stedet for fx *Matthæusevangeliet* hedder det nu *Matthæus' fortælling om Jesus*. Med den nye betegnelse bliver det tydeligere, at det drejer sig om et stykke litteratur, hvilket passer godt til, at det ved brevletteraturen netop er karakteren af brev, der fremhæves. *Apostlenes Gerninger* hedder nu med god grund *Grundlæggelsen af de første menigheder*. At *Johannes' Åbenbaring* er blevet til *Afsløringen* giver dog mig helt andre associationer end de tilsigtede; men måske læser jeg for mange kriminalromaner!

Debatten om den nye oversættelse har primært samlet sig om enkeltord og begreber. Ord, som man savner, fx nåde og barmhjertighed, eller ord og udtryk, som man ikke mener, er oversat dækkende, fx heldig i stedet for lykkelig. En nøgletekst er naturligvis Fader Vor. Gertrud Iversen har i *Bibliana*, 8. årgang nr. 2, 2007, givet et meget oplysende indblik i tilblivelsen af oversættelsen og gengivet Fader

Vor i forskellige versioner. Straks fra begyndelsen gør hun opmærksom på, at "Fader Vor læses og oversættes her alene som en tekst i Det Nye Testamente." Jeg vil tillade mig at tage denne præcisering som en nøgle til forståelsen af hele oversættelsen. Det er ikke en liturgisk tekst med den danske gudstjeneste som kontekst, man har oversat, men en fortidig tekstsamling, som af forskellige – også kirkelige – grunde stadig har nutidens interesse.

Som liturgisk tekst skal Fader Vor kunne bruges til fællesbøn, derfor volder det meget store vanskeligheder at ændre så meget som et "vorde" eller et "thi". Som del af den fremadskridende fortælling om Jesus i Matthæusevangeliet er Fader Vor ikke på samme måde bundet til en fast ordlyd. Her gælder det betydningsindholdet, og derfor er det vigtigt, at netop den tekst bliver nyoversat igen og igen.

I den endelige version er det især følgende, jeg lægger mærke til: Gud kaldes stadig far, men ikke "Vor Far" som på græsk. Jeg savner denne markering af Gud som menighedens far. Som det står nu, er det det enkelte barns kalden på far. Ordet himmel er bevaret, men i ental: "Far i himlen!" På græsk er ordet i flertal her i v. 9, mens det i udtrykket "himlen - jorden" i v. 10 er i ental. Måske tager jeg fejl, men jeg ser den forskel, at flertalsformen åbner op for, at himlen som Guds bolig er andet og mere end en lokalitet oven over jorden.

Ordet helligt findes ikke længere i denne oversættelse, hvor det i stedet hedder: "Lad alle forstå, at du er Gud". Selvfølgelig mister man nogle nuancer, men faren for misforståelser er større, så jeg er enig i, at her skal læseren hjælpes på vej. Om oversætterne har haft det gentagne udtryk hos profeten Ezekiel i baghovedet "Så skal de forstå, at jeg er Herren", ved jeg ikke, men for mig at se rammer de noget væsentligt ved det bibelske Guds billede ved at oversætte, som de gør.

At riget skal blive til virkelighed og ikke blot komme, er en god præcisering; derimod er gengivelsen af "Ske din vilje" ved "og lad alting blive som du vil have det" efter min mening for svag. I en tidligere version hed det: "Lad din vilje ske her på jorden". Det ville jeg nok have foretrukket, da viljespektet er en vigtig del af den bibelske opfattelse af Gud, og det kan verbet "vil" ikke helt dække.

At det daglige brød gengives som "det brød vi har brug for i dag" skal ved hjælp af den bestemte form markere "et bestemt brød, nemlig det som Gud giver", skriver Gertrud Iversen i sin forklaring til ændringen. Jeg er bange for, at man skal have været med i gruppens diskussioner for at få fat i den pointe.

Verbet "tilgive" i stedet for "forlade" er en stor forbedring, og at skyld gengives med "det vi har gjort forkert" virker meget mundret, og det forhindrer, at læseren alene forbinder ordet skyld med det at skylde noget bort. Bønnen "Led os ikke i fristelse" er vanskelig af teo-

logiske grunde, men vanskeligheden er heldigvis ikke fjernet, selv om "Lad være med at sætte os på prøve" måske er tænkt som mindre problematisk. I hvert fald har oversætterne i fristelsesberetningen i Matt 4 valgt først at skrive, at Helligånden førte Jesus ud i ørkenen, for at djævelen kunne sætte ham på prøve, v. 1, men derpå hedder det, at djævelen kom og fristede ham, v. 3. Det er også udtrykket sætte på prøve, der bruges i Jesu svar i v. 7 om ikke at sætte Gud på prøve, selv om det er former af den samme rod, der anvendes på græsk alle tre steder. Opfatter oversætterne fristelse som noget, som hører djævelen til, mens Gud og mennesker sætter på prøve?

"Fri os fra det onde" er blevet til "og befri os fra ondskabens magt", som er en klar forbedring, da det understreger magten bag ondskaben og dermed fastholder, at det græske udtryk både kan oversættes ved "Den Onde" og "det onde".

Den afsluttende doksologi er gengivet: "For du er Gud, du har magten, og vi vil altid hylde dig." At gengive riget ved "du er Gud" gør det ikke klart nok, at det er Gud som konge, der tænkes på, selv om ordet magten peger i den retning. Endelig er Guds ære (*doxa*) nok mere, end hvad vi kan præstere i form af lovsange. Vi kan bidrage til Guds ære, men den forsvinder næppe, blot fordi vi tier.

Fader Vor gengivelsen skulle give et indtryk af, hvordan man skal forstå en meningsbaseret oversættelse. Jeg er helt enig i, at det er vejen, hvis man skal nå læsere, der har vanskeligheder med 1992 oversættelsen. Og uanset om der er gloser, der kunne være oversat anderledes, og sætninger, der kunne have været opløst på en lidt anden måde, så har det været en stor oplevelse at læse de store Paulusbreve i den nye oversættelse. Her er der virkelig sket noget.

Prøv blot at sammenligne Rom 1,17 i 1992 oversættelsen. "For i det åbenbares Guds retfærdighed af tro til tro – som der står skrevet: 'Den retfærdige skal leve af tro.'" med den nye oversættelse: "I budskabet om Kristus viser Gud hvad der skal til for at han tager imod os. Han giver os troen, og vi skal tro på ham. Det er som der står i Skrifterne: 'Den der er accepteret af Gud, har sit livsgrundlag i troen.'"

Den Nye Aftale er nem at læse. Selv om oversætterne tager hensyn til den moderne læsers begrænsede viden om datiden, lades læseren ikke i tvivl om, at det handler om begivenheder i en anden kultur end vor egen. Jesus formulerer sig ikke i pænt kirkesprog, men taler lige ud, når han vil overbevise sine tilhørere. I stedet for det meget lidt danske "Den, der har ører, skal høre", Matt 11,15, hedder det nu: "Det er vigtigt I forstår hvad jeg siger." Her er det virkelig en lærer, der taler til de tungnemme! At Jesus ikke længere siger: "Sandelig siger jeg jer", men "Og hør nu her", Matt 16,28, eller siger "Nu skal

I høre”, Joh 5,25, i stedet for “Sandelig, sandelig siger jeg jer”, er med til at gøre situationen mere livsnær.

Mundret er også Rom 12,20: “Hvis din fjende er sulten, så giv ham noget at spise, og hvis han er tørstig, så giv ham noget at drikke. Jeg skal nok gøre ham helvede hedt.” At den sidste sætning er en gengivelse af det, der i 1992 oversættelsen hedder: “for gør du det, samler du glødende kul på hans hoved”, er måske ikke lige til at gætte. Men fra at være noget “du” gør, bliver det til noget “jeg” (Gud) gør. Rom 12,20 citerer Ordsprogenes Bog 25,21-22, hvor det også er et “du”, der samler de glødende kul på fjendens hoved. Men ved at vælge udtrykket “at gøre helvede hedt”, vælger oversætterne at lade Gud om at straffe. Det sker som en konsekvens af Rom 12,19, hvor det hedder, at hævn hører Herren til. Og så har man vel også ment, at selv om mennesker kan samle glødende kul på andres hoved, så skal der stærkere magter til at fyre op i helvede. Interessant er det så, at Gud nu optræder som fyrbøder i helvede ifølge *Den Nye Aftale!*

Med den nye oversættelse har vi fået et godt bud på, hvordan det er muligt på et letforståeligt dansk at videregive meningen med den græske tekst. Oversættelsen er, som enhver oversættelse, også en fortolkning. Men der er grund til at takke oversættergruppen, fordi de har været så klare i målet. Vi kan være uenige om enkeltheder; men der er tale om et grundigt stykke arbejde, som er gennemført med faglig dygtighed, stor energi og det nødvendige mål af fantasi.